

અથવા બેવુરીયા બેસિયાના ૬૦ ગ્રામ અથવા ઈમીડાકલોપ્રિડ ૮ મી.લી. પ્રતિ ૧૫ લીટર પાણી પ્રમાણે છંટકાવ કરવો.

જીવાતો ચણાની લીલી ઈયળ (હેલિયોથીસ) :

હેક્ટર દીઠ ૪૦ ફેરોમેન ટ્રેપ મુકી પાકની સિગ્નલ દરમિયાન ૨૦ થી ૨૫ દિવસના ગાળે હેલી લ્યુર બદલવાથી લીલી ઈયળના નર પતંગિયા આકર્ષાઈને આવે છે. માદા પતંગિયા દ્વારા ઈંડા મુકવાનું પ્રમાણ ઘટવાથી ઉપદ્રવમાં ઘટાડો થાય. હેક્ટરે દીઠ ૪૦ થી ૫૦ ની સંખ્યામાં પક્ષીને બેસવાના ટેકા ઊભા કરવાથી, પક્ષીઓ દ્વારા ઈયળ ખાઈ જવાથી ઉપદ્રવમાં ઘટાડો થાય. લીંબોડીના મીંજનો પાવડરનો ૫ ટકા અર્ક,

અથવા બેસીલસ થુરીન્જુન્સિસ (બી.ટી.) ૧ કી.ગ્રા./હેક્ટર અથવા હેક્ટરે એન.પી.વી. ૪૫૦ (એલ.ઈ.) રોગીસ્ટ ઈયળોનું દ્વાવણનો છંટકાવ કરવાથી નિયંત્રણ થાય. અસરકારક અને અર્થક્ષમ નિયંત્રણ માટે પ્રોફેનોફોસ ૧૦ મી.લી. અથવા ક્લોરાન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૩ મી.લી. અથવા ઈમામેક્ટિન બેંગ્ગોએટ ૩ ગ્રામ દવા ૧૦ લિટર પાણીમાં મિશ્ર કરી પ્રથમ છંટકાવ પાકની ૫૦ ટકા ફૂલ અવસ્થાએ અને બીજો છંટકાવ પ્રથમ છંટકાવના ૧૫ દિવસ પછી કરવો.

ઉત્પાદન :

- ગુજરાત જુનાગઢ ચણા-૩ (૧૫૦૦ થી ૧૬૦૦ કિ.ગ્રા./હે.)
- ગુજરાત ચણા-૫ (૨૫૧૦ કિ.ગ્રા./હે.)
- ગુજરાત ચણા-૧ (૨૨૩૬ કિ.ગ્રા./હે.)
- ગુજરાત જુનાગઢ ચણા-૬ (૧૮૬૭ કિ.ગ્રા./હે.)

ચણાની વૈજ્ઞાનિક ખેતી પદ્ધતિ

શ્રી ભરતભાઈ કે. પટેલ | ડૉ. રમેશ એ. પટેલ

કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, મહેસાણા

ગણપત વિદ્યાનગર-૩૮૪ ૦૧૨, મહેસાણા-ગાંધીનગર હાઈવે,

તા.જી. મહેસાણા (ઉ.ગુ.) ફોન : ૦૨૭૬૨-૨૮૯૧૮૯

E-mail : kvkmehsana@ganpatuniversity.ac.in

Web: www.kvkmehsana.org

પ્રસારક

કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, મહેસાણા

ગણપત યુનિવર્સિટી

ચણા એ ૨૦ થી ૨૫ ટકા પ્રોટીન ધરાવતો મધ્ય કઠોર પાક છે. ચણા પિયત અને બિનપિયત વિસ્તાર જેવા કે ઘેડ, ભાલ અને પંચમહાલમાં લેવાય છે.

આબોહવા : સુકી અને ઠંડી આબોહવા અનુકૂળ છે. વાવણી વખતે ૨૦ થી ૩૦ સેન્ટિગ્રેડ તાપમાન અનુકૂળ છે. મોસમ દરમ્યાન પુરતી ઠંડી ન પડે કે ગરમી વધી જાય તો ઉત્પાદન પર માઠી અસર પડે છે.

જમીનની તૈયારી : હેક્ટરે ૮ થી ૧૦ ટન છાણીયું ખાતર નાખવું દાંતી, રાંપ અને સમારથી જમીન તૈયાર કરવી.

બીજદર અને વાવણી અંતર

જાતો	બીજદર/હેક્ટર	વાવણી અંતર
ગુજરાત ચણા-૨ ગુજરાત ચણા-૩ અને ગુજરાત ચણા-૬	૮૦ થી ૧૦૦ કિ.ગ્રા.	બે હાર વચ્ચે ૪૫ સે.મી.
ગુજરાત ચણા-૧ ગુજરાત ચણા-૫	૬૦ કિ.ગ્રા.	બે હાર વચ્ચે ૩૦ સે.મી.

બીજ માવજન : વાવણી પહેલાં બિયારણને રાઈઝોબીયમ કલ્ચર (૧૦ મી.લી./કિ.ગ્રા. બિયારણ) તથા જૈવિક તેમજ રસાયણિક ફૂગનાશક દવાનો પટ આપવો.

સુકારા રોગના કાર્યક્ષમ નિયંત્રણ માટે કાર્બનડેઈઝીમ-૧ ગ્રામ તદુપરાંત ટ્રાયકોડર્મા વીરીડી (જૈવિક ફૂગનાશક) દવા ૧૦ થી ૨૦ ગ્રામ / કિ.ગ્રા બિયારણ પટ આપવો ઉપરાંત ટ્રાયકોડર્મા વીરીડી ૨.૫ કિ.ગ્રાને ૫૦૦ કિ.ગ્રા. એરંડીના ખોળ અથવા વર્મીકોપોસ્ટ કે છાણીયા ખાતરમાં

વાવેતરનો સમય અને જાત : ૧૫ મી ઓક્ટોબરથી ૧૫ નવેમ્બર દરમ્યામ ઠંડીની શરૂઆત મુજબ પિયતની સગવડ હોય ત્યાં ગુજરાત ચણા-૧ ગુજરાત ચણા-૫ વાવવા તથા બિનપિયત વિસ્તારમાં ગુજરાત ચણા-૨, ગુજરાત ચણા-૩ અને ગુજરાત ચણા-૬ વરસાદનું પાણી સુકાયા બાદ વરાપે અથવા નવેમ્બરના પ્રથમ પખવાડિયામાં વાવવા.

ભેળવી, વાવણી વખતે ચાસમાં આપવું.

રાસાયણિક ખાતર : હેક્ટરે ૨૦ કિ.ગ્રા. નાઈટ્રોજન અને ૪૦ કિ.ગ્રા. ફોસ્ફરસ માટે ૮૭ કિ.ગ્રા. ડી.એ.પી. વાવણી પહેલાં ચાસમાં આપવું સલ્ફરની ઉણપવળી જમીનમાં હેક્ટરે ૨૦ કિ.ગ્રા. સલ્ફર પાયાના ખાતર તરીકે આપવું. ચણામાં ફૂલ અવસ્થાએ અને પોપટામાં દાણા બંધાતી વખતે ૨ ટકા ચુરિયા (૨૫૦ થી ૩૦૦ ગ્રામ ચુરિયા પ્રતિ ૧૫ લીટર પાણી) નો છંટકાવ કરવો.

પિયત :

ચણાને ક્ષારવાળું પાણી અનુકૂળ નથી.

પિયત વિસ્તાર માટે	સમય
પ્રથમ પિયત	વાવણી પછી તુરંતજ
બીજું પિયત	૨૦ થી ૨૫ દિવસે (ડાળી ફૂટવાની અવસ્થા)
ત્રીજું પિયત	૪૦ થી ૪૫ દિવસે (ફૂલ અવસ્થાએ)
ચોથું પિયત	૬૫ થી ૭૦ દિવસે (પોપટા બેસતી વખતે)

નીંદામણ અને આંતરખેડ : જરૂર મુજબ આંતરખેડ અને નીંદામણથી ખેતર ચોખ્ખુ રાખવું. રાસાયણિક નીંદણ નિયંત્રણ માટે વાવેતર બાદ તુરંતજ ઉગાવો થાય તે પહેલા પેન્ડીમીથાલીન દવા ૫૦ થી ૬૦ મી.લી. પ્રતિ ૧૫ લીટર પાણી મુજબ છંટકાવ કરવો.

પાક સંરક્ષણ : રોગ

સુકારો : જમીનમાં રહેલી ફૂગ તથા રોગીસ્ટ બીજના ચેપથી આ રોગ ફેલાય છે. પાકની શરૂઆતમાં કે પાછલી અવસ્થાએ છોડ ઊભા સુકાય છે. થડ ચીરતાં થડમાં કથ્થાઈથી કાળી લીટીઓ જોવા મળે છે.

નિયંત્રણ : રોગ પ્રતિકારક જાતો જેવીકે ગુજરાત જુનાગઢ ચણા-૩, ગુજરાત ચણા-૫ અને ગુજરાત જુનાગઢ ચણા-૬ નું બિયારણ વાવવું. બાજરી કે જુવારના પાકથી પાક ફેરબદલી કરવી. ફૂગનાશક દવા (જૈવિક તેમજ રસાયણિક) ની બીજમાવજત આપવી.

ચણાનો સ્ટબ્લ રોગ : ઠંડી ઓછી પડે તો આ રોગનો ઉપદ્રવ વધે. પાન તાંબા વર્ણ અને જાડા થાય. ડાળીઓ અને છોડ ટૂંકા થઈ જાય. છોડ નબળો પડવાથી સુકારાનો ભોગ બને. ફાલ બેસતો નથી કે ઓછો બેસે.

નિયંત્રણ : મોલોમશીથી આ રોગ ફેલાતો હોવાથી શોષક પ્રકારની દવાઓ જેવી કે નિમ ઓઈલ (૧૦૦૦૦ પીપીએમ) ૪૫ મી.લી.